

Háda Béla

A pakisztáni nukleáris fegyverkezési törekvések és az amerikai külpolitika 1979-1990

Az Amerikai Egyesült Államok Nemzetbiztonsági Archívuma 2012 áprilisában publikált egy sor, a titkosítás alól frissen feloldott külügyi és titkoszolgálati dokumentumot, melyek a nyolcvanas években zajló pakisztáni nukleáris kutatásokkal, illetve Washington azokkal kapcsolatos számításaival foglalkoznak. E források persze nem változtatják meg alapjaiban az amerikai-pakisztáni kapcsolatok történetéről rendelkezésünkre álló általános képet, mégis érdekes részletekkel szolgáltak a két ország korabeli párbeszédéről, illetve arról, hogy mennyit tudott valójában az amerikai kormányzat a muszlim ország nukleáris fegyverkutatásainak állásáról és kilátásairól. A szóban forgó periódus különösen mozgalmas mind Pakisztán és a tágabb Dél-Ázsiai térség története, mind pedig a szovjet-amerikai szuperhatalmi rivalizálás szemszögéből vizsgálva. A Szovjetunió afganisztáni inváziója, és az azzal szemben kibontakozó amerikai stratégia sajátos politikai „szélárnyékba” vonta a történetének második diktatórikus periódusát élő Pakisztánt, mely ezt kihasználva gyors ütemben folytathatta a hetvenes évek elejétől felfuttatott katonai nukleáris programját. Bár Washingtonban ennek koránt sem örültek, a külpolitikai stáb számára a térségbeli politikát illetően az elsődleges tájékoztató pont az afganisztáni szovjet tevékenység volt. Ilyen feltételek mellett – mint látni fogjuk – a vélnél kevesebb lehetőségük maradt érdemben befolyásolni szövetségésük tömegpusztító fegyverkezését.

Jelen tanulmány tehát az újonnan ismertté vált dokumentumokon keresztül mutatja be a pakisztáni nukleáris program korabeli helyzetét, illetve annak hatását a Washington-Iszlámábád kapcsolatok légkörére.

Zia ul-Hakk Pakisztánja és az amerikai külügy

A pakisztáni állam rövid történetének napjainkig leghosszabb katonai diktatórikus periódusa Mohamed Zia ul-Hakk vezérkari főnök 1977. július 4.-ről 5.-re virradó éjjel végrehajtott államcsínyével vette kezdetét, melynek eredményeképpen a pakisztáni haderő eltávolította a hatalomból a Zulfikár Ali Bhutto vezette polgári kabinetet és bevezette a statáriumot. Az ország legfelsőbb kormányzói jogköreit Zia tábornok¹ ragadta magához, melyet egészen 1988. augusztus 17-én, máig tisztázatlan repülőgép-baleset során bekövetkezett haláláig meg is tartott. E második diktatúra öröksége máig észlelhető nyomot hagyott a pakisztáni társadalom életén, és egész Dél-Ázsia biztonságpolitikai folyamatain is. Utóbbi kapcsán a nyugati

¹ A diktátorra nyugati források leggyakrabban e rövidített névvel utalnak.

szakirodalom leggyakrabban két meghatározó területet emel ki: egyrészt Zia ul-Hakk regnálása a nemzetközi dzsihádi mozgalom történetében is mérföldkövet jelentett, másrészt ekkor ért meghatározó szakaszába Pakisztán atomhatalmi fejlődése, melynek eredményeképpen korszakunkban megszülethetett az első muszlim atombomba.

Az 1970-es évek Pakisztánjának nemzetközi pozícióját a relatív elszigeteltség jellemezte, mely rányomta a bélyegét az amerikai kapcsolatokra is.² E jelenséghez kétségkívül több tényező vezetett, melyek között azonban nem elhanyagolható szerepet játszott az amerikaiak non-proliferációs politikája és a pakisztáni nukleáris fegyverkezéssel kapcsolatos álláspontja sem, melyet Iszlámábádban többnyire diszkriminatívnak és hiteltelennek tekintettek. Emellett persze a hatalmat erőszakkal megragadó Zia tábornok sem volt igazán szalonképes partner. Washington ezekben az években Iránt és Szaúd-Arábiát tekintette első számú szövetségeseinek a Perzsa (Arab)-öböl tágabb térségében. E vélemény felülvizsgálatát az 1970-es évek végén bekövetkezett, az USA térségbeli stratégiai pozícióit nagyban meghatározó fejlemények kényszerítették ki.

Dél-Ázsia geopolitikai viszonyainak ekkortól kezdődött radikális átalakulása rendkívüli mértékben felértékelte Pakisztán szövetségét az Amerikai Egyesült Államok szemében. A folyamat első állomását az iráni iszlám forradalom 1979. februári győzelme jelentette, mellyel nem csak Pahlavi dinasztia monarchikus hatalma semmisült meg, hanem megszűnt az amerikai külpolitika egyik legfontosabb közel-keleti támasza is. Még ez év december 24-én a Szovjetunió hadereje megkezdte afganisztáni műveleteit, megnyitva a hidegháború egy újabb forró hadszínterét. Mindkét fejlemény az érintett térségekkel határos Pakisztán körében is igen előnyösnek tartott földrajzi pozíciójára hívta fel (újra) az amerikai geostratégák figyelmét.

E új helyzetben az 1954. május 19-én szignált amerikai-pakisztáni kölcsönös védelmi támogatási egyezmény óta létező pakisztáni-amerikai szövetség újjáélesztése és az ország „hadrendbe állítása” Moszkva afganisztáni feltartóztatása érdekében Jimmy Carter elnök (1977-1981) nemzetbiztonsági főtanácsadójának, Zbigniew Brzezinskinek az alapkonceptiója volt. A stratégiai realitások kétségkívül igazolták őt: az afganisztáni szovjet törekvésekkel szembeni ellenállás – zömmel a CIA-n keresztül megvalósult – aktív amerikai támogatása az adott realitások mellett kizárólag Pakisztán területének és infrastruktúrájának az igénybevételével volt megoldható. Ezt belátva Carter, de még inkább az őt követő Ronald Reagan elnök (1981-1989) „frontországoknak” (front-line state) tekintette az iszlám államot a „gonosz birodalma” elleni küzdelemben. E küzdelem eredményessége Iszlámábád fokozott gazdasági és katonai támogatását, ezzel párhuzamosan (sőt politikai értelemben ennek előfeltételeként) a vitás kérdések háttérbe szorítását követelte. Utóbbi igaz volt az amerikaiakat sok szempontból leginkább aggasztó nukleáris kutatások kérdéskörére is. Mint látni fogjuk, ennek dilemmája nagyban meghatározta

² HILALI, A. Z.: *US-Pakistan Relationship: Soviet Invasion of Afghanistan*, Ashgate, 2005. 64.

a washingtoni kormányzat és a Zia-rezsim gyakran feszült, burkolt fenyegetésekkel és blöffökkel övezett párbeszédét.

Szűkebb értelemben vett történetünk szempontjából Mohamed Zia ul-Hakk jellemrajza, politikai/ideológiai beállítódásai kevés jelentőséggel bírnak. E sorok szerzőjének meggyőződése, hogy a nukleáris fegyver megszerzésére irányuló törekvés nem a diktátor személyéhez kötődött, hanem a pakisztáni stratégiai kultúra által meghatározott helyzetértékelés, és ebből fakadóan az ország biztonságával kapcsolatos aggodalmak kényszerítő erővel hívták életre. A pakisztáni biztonságpolitika évtizedes, ma már bizonyos körökben közhelyszámba menő tradíciójának hódolva e félelmek meghatározóan az Indiai Köztársaság ambícióihoz kötődtek.

Az indiai szál

Az Indiai Köztársaság a hidegháború első bő évtizedében egyértelműen a nukleáris eszközök proliferációját gátolni kívánó, a fegyverkezés felhagyását és a leszerelést preferáló politikai célkitűzéseket képviselt. Ez közvetlen kapcsolatban állt az ország azon törekvéssel, hogy minél inkább mentesítse a szuperhatalmak szembenállásától Dél- és Délkelet-Ázsiát. A nukleáris fegyverkísérletek korlátozására vonatkozó törekvések történelmi előzményei között Dzsaváharlál Nehru indiai miniszterelnök 1954-es kezdeményezését is ott találhatjuk.³ Az amerikai-pakisztáni katonai szövetség már említett, 1954. májusi írásos formába öntése azonban már korán világosan jelezte, hogy a hidegháború nem marad távol India közvetlen biztonságpolitikai környezetétől sem. A Kínai Népköztársaságtól 1962 őszén, az ún. harminchárom napos háborúban elszenvedett katonai vereség pedig ráébresztette az indiai elitet hazája relatív gyengeségére és kiszolgáltatottságára a bipoláris szembenállás által meghatározott stratégiai közegben. A megoldást a korábbi külpolitikai vonalvezetés megváltoztatásától remélték, mely egyrészt a Szovjetunióval való szorosabb szövetség felvállalását, másrészt pedig India saját katonai potenciáljának és elrettentő képességének fejlesztését eredményezte. Ez utóbbi jelentős részben támaszkodott a nukleáris program eredményeire, melyek a hetvenes évekre már a működőképes atomfegyver előállítását is lehetővé tették Újdelhi számára. A dél-ázsiai hatalom ekkor már egyértelműen a Szovjetunió szövetségesének számított, melyet az 1971. augusztus 9-i szovjet-indiai barátsági és együttműködési szerződés biztosított. Természetesen mindkét fejlemény India pozícióinak erősödése felé hatott, lépéskényszerbe hozva az arra különösen érzékeny pakisztáni elitet. Az 1974. május 18-i sikeres indiai kísérleti atomrobbantás Iszlámábádban egy riadójelzéssel ért fel.

A nukleáris fegyverkezés opcióját az 1971. évi bangladesi háborúban elszen-

---

³ Ld.: Comprehensive Nuclear-Test-Ban Treaty Organization (CTBTO), <http://www.ctbto.org/the-treaty/history-summary/> letöltve: 2013.11.03.

vedett vereséget követően kezdték egyre inkább komolyan venni a pakisztáni politikai és katonai elit köreiben. A háború (legalábbis statisztikai értelemben⁴) megrázó következményei nem csak a területvesztésben, hanem az iszlám nemzet államalkotó ideológiáját ért óriási hitelvesztésben is megmutatkozott. A bengáli szakadár mozgalom Indira Gandhi kormányának katonai támogatása nélkül nem érhetett volna cél, minek következtében Iszlámábádban felerősödtek az Újdelhit agresszív, a pakisztáni állam megsemmisítésére törekvő hatalomként jellemző hangok. Az immár – akkor úgy tűnt – az atomhatalmiság küszöbére érkező Indiával szembeni eredményes elrettentésre, és Pakisztán nemzeti/hatalmi identitásának megerősítésére vonatkozó igénye egyaránt a nukleáris fegyverkezés híveinek érveit erősítették, és elsődlegességet biztosítottak a Kahutai nukleáris kutatóközpontban zajló „projekt” számára. Az urándúsító berendezések építéséről az Egyesült Államok még a hetvenes évek folyamán tudomást szerzett.⁵

A nukleáris kérdés az amerikai-pakisztáni párbeszédben a nyolcvanas évek folyamán

Washingtonban több, mint kívánatosnak tartották (volna) a katonai célú nukleáris technológiák dél-ázsiai proliferációjának megelőzését. Egy 1979 júniusában kelt, az érintett országokban működő nagykövetségeinek küldött dokumentumban az Amerikai Egyesült Államok Külügyminisztériuma azonban már elismerte, hogy a dél-ázsiai nemzetek atomhatalmi törekvéseinek meggátolására tett amerikai bilaterális és multilaterális erőfeszítések zsákutcába jutottak.⁶ Érdekesség, hogy már ez a dokumentum a nyolcvanas évek közepére (esetleg korábban) prognosztizálja a két érintett dél-ázsiai ország nukleáris képességének kifejlődését.⁷ Mint később kiderült, Pakisztán esetében meglepően pontosnak bizonyult e becslés, mely lehet, hogy papírra vetésekor az amerikai külügyi döntéshozatal felrázását célozta, mégis igen valószínűtlenné teszi, hogy Washingtonban a későbbiekben bárminemű meglepetést okozott volna a muszlim ország nukleáris kutatásainak állapota.

A fenti memorandum kiadását nem sokkal követő, alapjaiban megváltozott helyzetben azonban az USA a „frontországgal” ápolta kapcsolatai érdekében nyílt fórumokon szándékosan nem feszegetett olyan érzékeny, a gyakorlati egyetértést valószínűsítően kizáró kérdéseket, mint az emberi jogok érvényesülése, vagy a nukleáris fegyverkezés.⁸

Mint érintettük tehát, az afganisztáni projekt sikerre vitele prioritást élvezett

---

⁴ Banglades elszakadásával az addigi Pakisztán elvesztette területének egyhatodát, lakosságának több, mint felét.

⁵ KERR, Paul – NIKITIN, Mary Beth: *Pakistan's Nuclear Weapons: Proliferation and Security Issues*, CRS Report for Congress, Congressional Research Service, 2013. 3.

⁶ Non-proliferation in South Asia, Department of State Cable 145139, 6 June 1979. 1.

⁷ Uo. 3.

⁸ TALBOT, Ian: *Pakistan - A Modern History*, Hurst&Company, London, 1998. 250.

Amerika helyi aspirációinak sorában, ami ideális feltételeket teremtett a pakisztáni nukleáris fegyverkezés számára. Washington anyagi és katonai támogatása amellett volt biztosított, hogy a muszlim atombomba megszületésében egyáltalán nem volt érdekelt, és alapvetően tisztában volt azzal, hogy szövetségese – minden ködösítő állítása ellenére - folyamatosan dolgozik annak kifejlesztésén.

Egy 1981. március 23-án kelt, a Bureau of Intelligence and Research (INR)⁹ berkeiben született elemzésből kiderül, hogy az amerikai fél az 1979-es afganisztáni inváziót követően első sorban a szovjet befolyástól való félelemnek, illetve a bekerítettség érzésének tudta be Pakisztán együttműködési készségét az Egyesült Államokkal.¹⁰ Tény, hogy a szovjet lépések drasztikusan rontották az ország addig sem megnyugtató hadászati pozícióját, mivel az Indiával szembeni addigi keleti katonai erőkoncentrációval szemben egy hasonló ellenséges túlerő kialakulásával fenyegetett a nyugati határoknál.¹¹ Iszlámábád félelmét e „nyugati front” kialakulásától a Kelet-Bengál (Banglades) elszakadásáért elsődlegesen felelősnek tartott Indira Gandhi 1980. januári miniszterelnöki visszatérése is fokozta.¹² A pakisztáni stratégiák szeme előtt lebegő legsötétebb forgatókönyv egy szovjet-indiai harapófogót vizionált, mely szinte biztosan össze-roppantaná a „Tiszták Országát”.

Azt azonban az elemzés készítői határozottan leszögezik, hogy a pakisztáni fél nem lesz hajlandó lemondani a nukleáris programjáról.¹³ Annak ellenére sem, hogy – amint egy szintén az INR berkeiben született 1983-as elemzés megállapítja – a pakisztáni katonai elit alapvetően nem kedveli a nukleáris fegyverkezés ötletét.¹⁴ A társadalomban azonban nem volt semmiféle ellenállás a programmal szemben, a nyolcvanas évek Dél-Ázsiájában nem voltak antinukleáris mozgalmak.¹⁵ A fenti öszszegzés az amerikai Külügyminisztérium meghatározó, vissza-visszatérő álláspontja volt a probléma kapcsán.

Ennek tükrében nem meglepő, hogy a politikusok számára jellemzően az jelentette a legközvetlenebb (hosszú távon érvényesülő) taktikai problémát, hogy hogyan biztosítsák a Kongresszus támogatását a Pakisztánnak nyújtandó segélyekhez anélkül, hogy e kényes kérdésben előrelépést érne el az amerikai külpolitika. Ezzel szorosan összefüggő dilemmát jelentett az ország „felmentése” is a Symington

⁹ Az amerikai külügyminisztérium hírszerző hivatala, mely a külpolitikai döntéshozatal támogatására gyűjti és elemzi az egyes országokkal, illetve aktuális problémakörökkel kapcsolatos információkat.

¹⁰ Pakistan and the US: Seeking Ways to Improve Relations, Bureau of Intelligence and Research, Policy Assessments, Report 97-PA, March 23, 1981.

¹¹ E félelemnek sajátos történelmi áthallást kölcsönöz, hogy a nyugatról Dél-Ázsia felé irányuló katonai mozgások hagyományos útvonalának évezredekken keresztül a mai Pakisztán nyugati határán fekvő magashegységi átjárók (főképpen a Hajbár-hágó) számítottak.

¹² Request for Review of Draft Paper on the Security Dimension of Non-Proliferation, Memorandum, April 9, 1981. 19.

¹³ Pakistan and the US: Seeking Ways to Improve Relations, 4.

¹⁴ Pakistan: Security Planning and the Nuclear Option, Bureau of Intelligence and Research, Policy Assessments, Report 83-AR, 1983. 8.

¹⁵ India-Pakistan: Pressures for Nuclear Proliferation, Bureau of Intelligence and Research, Policy Assessments, Report 778-AR, February 10, 1984. 3.

módosítás rendelkezései alól, melyek elvileg kizárták volna az atomhatalmi álmodokat dédelgető Iszlámábád segélyezését. Mindez nem azt jelenti, hogy Washington ne lett volna érdekelt a non-proliferációs törekvések fenntartásában is, de alapvető dilemmát jelentett neki ez, valamint a Pakisztán-Afganisztán politika versengő szempontjainak egyensúlyba hozása.

Az USA álláspontját a pakisztáni nukleáris programról legőszintébben Harold Brown védelmi miniszter (1977-81) foglalta össze Teng Hsziao-pinggel 1980. január 8-án, Pekingben folytatott megbeszélésén, ahol elmondta: hazája ellenzi azt, de ezt most félre teszik egy időre, és arra koncentrálnak, hogy megerősítsék Pakisztánt egy lehetséges szovjet fellépéssel szemben. Teng ezt „*nagyon jó megközelítésnek*” nevezte, de nem osztotta tárgyalópartnerre nyíltságát. Elmondása szerint a Kínai Népköztársaság ellenzi és értelmetlennek tartja a programot, noha megértően nyilatkozott Pakisztán egyedi szempontjairól.¹⁶ A valóság persze az, hogy Kína volt a pakisztáni nukleáris kutatások és ballisztikus rakétafejlesztések első számú külső támogatója. A fegyverkezési program, valamint a pakisztániak Indiától való félelme jó lehetőséget teremtett a kínai befolyás kiterjesztésére, végső soron Peking stratégiai érdekeinek hatékonyabb képviselőjére Dél-Ázsiában. E folyamatnak évtizedekre ható következményei lettek. Teng ugyanakkor a megbeszélés során lojális maradt a pakisztáni-kínai barátsághoz: reményét fejezte ki, hogy az USA biztosítja a támogatást Iszlámábádnak.¹⁷

Az amerikai fél lényegében ennek megfelelően járt el, bár a támogatás mértékéről 1980-ban még nem volt egyetértés a két szövetséges között. Jimmy Carter 400 millió dolláros segélycsomagra vonatkozó javaslatát, melyet még Agha Shahi külügyminiszter 1980. január 11-13. között zajlott washingtoni látogatása alkalmával tett meg, Zia elnök mogyorószemekhez („*peanuts*”) hasonlította.¹⁸ A Reagan-adminisztráció 1981. január 20-i hivatalba lépéséhez nagy várakozásokat fűztek Iszlámábádban.¹⁹ Amerikai megállapítások szerint hozzáállásukat formálja, hogy „*a pakisztániak úgy ítélték meg, hogy a republikánus kormányok történelmileg barátságosabbak a demokrata pártiaknál, melyek hitük szerint Indiát favorizálják*”²⁰ Ami a támogatás mértékét illeti, a pakisztáni fél kétségkívül nem csalódott a kormányváltásban: a Reagan-adminisztráció segélyezésre vonatkozó ajánlata már 3, 2 milliárd dollárról szólt, hat éves időtartamban.²¹ Ezt 1986-ban egy újabb, immár 4, 02 milliárd dollárról szóló csomag követte, melyet (eredetileg) az 1988-93 közötti időszakra irányoztak elő.²²

---

¹⁶ Extract of Memorandum of Conversation, Meeting Between Secretary of Defense Harold Brown and Vice Premier Deng Xiaoping, January 8, 1980.

¹⁷ Uo.

¹⁸ TALBOT: 249.

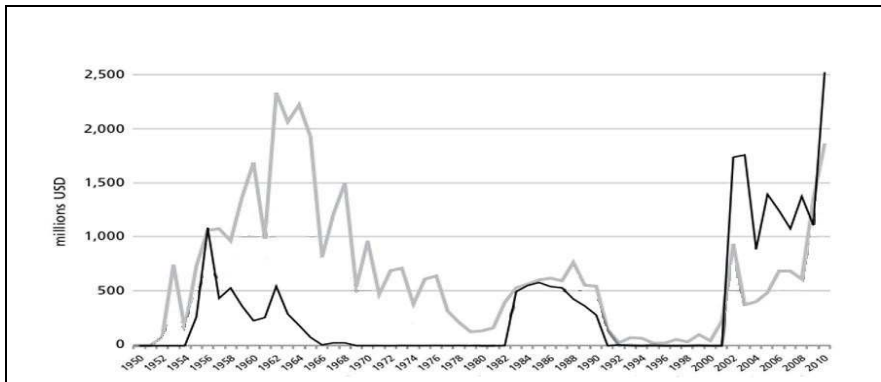
¹⁹ Pakistan and the US: Seeking Ways to Improve Relations, 2.

²⁰ Uo.

²¹ TALBOT: 250.

²² Your Meeting with Pakistan Prime Minister Mohammad Khan Junejo, Memorandum for the President from George P. Shultz, In: Visit of Prime Minister Junejo of Pakistan, Briefing Book, 8622569, July 15-21, 1986. 22.

Az 1950-2010 között Pakisztánnak nyújtott amerikai katonai (fekete vonal) és gazdasági (szürke vonal) támogatás 2010-es értéken számolva

Forrás: Center for Global Development

Egy ekkortájt, 1981 áprilisában született memorandum megvilágítja a dél-ázsiai nukleáris ambíciókat elutasító amerikai álláspont tágabb, globálstratégiai összefüggéseit is. Az anyag megállapításai szerint a nukleáris fegyverek terjedése azzal fenyeget, hogy a jövő világában a Szovjetunió és az Egyesült Államok sokkal szerényebb ellenőrzést gyakorolhat majd a globális nukleáris erőegyensúly felett. Emellett a jelenséget a helyettesítő háborúkon (proxy wars) keresztül is aggasztónak találták, mivel megállapításuk szerint egy szovjet szövetséges és egy amerikai szövetséges állam esetleges jövőbeli konfliktusába sokkal valószínűbben sodródhatnak bele a szuperhatalmak, ha egyik, vagy mindkét fél nukleáris fegyvereket fejleszt.²³ Nem nehéz felismerni, hogy e példa az indo-pakisztáni konfliktusra kívánja felhívni a figyelmet. A dokumentum szerzői nem javasolják, a támogatási és a non-prolifерációs politika összekapcsolását. Kialátásba helyezik ugyanakkor, hogy egy erőteljes katonai segélyezés hatékonyan visszatarthatja egy országot attól, hogy nukleáris fegyver fejlesztésével reagáljon egy szomszédja hasonló törekvéseire.²⁴ Ez kimondatlanul bár, de természetesen szintén a pakisztáni helyzetre reflektál. Kissé később az anyag szerzői már kifejezetten Pakisztánt példaként állítva jelentik ki, hogy ahol a függés nem olyan erős, ott a segélyezés megszüntetése nem változtat a nukleáris politikán.²⁵

A nyolcvanas évek folyamán a muszlim atombomba megszületésének következményeit – persze számolva a dél-ázsiai nukleáris konfrontáció veszélyével is – Washingtonban nemritkán tágabb stratégiai dimenzióban értékelték. Különösen a

²³ Request for Review of Draft Paper on the Security Dimension of Non-Proliferation, Memorandum, C05040077, April 9, 1981. 2.

²⁴ Request for Review of Draft Paper on the Security Dimension of Non-Proliferation, 14.

²⁵ Request for Review of Draft Paper on the Security Dimension of Non-Proliferation, 16.

zajló Irán-iraki háború (1980-88) küzdő feleit ösztönözhetette az atomfegyver megszerzésére egy sikeres pakisztáni program. Azt alapvetően helyesen mérték fel, hogy a pakisztáni nukleáris arzenál szerepe az *adott időszakban* elsődlegesen India konvencionális katonai fölényének ellensúlyozása, egy esetleges keleti agresszió elrettentése lenne. (Fontos látnunk, hogy egy az 1999. évi kargili háborúhoz hasonló kalandot a korszakban adott körülmények még nem tettek lehetővé.) Érdekes továbbá, hogy a memorandum szerzői végső soron tévesen jósolták meg az indiai nukleáris politika tájékozódási pontjait, mikor az újabb (az 1974. évit követő) indiai fegyverkísérletet döntően a pakisztáni program állása, illetve India azzal kapcsolatos percepciói függvényének tekintették.²⁶ Ezzel szemben - történetileg más feltételek mellett – Újdelhi végül saját nagyhatalmi ambíciói érdekében demonstrálta újra nukleáris képességeit, és Iszlámábád szorult a „követő” szerepébe. Az 1987-ben felújított katonai célú nukleáris kutatások alátámasztására viszont az ezredforduló éveiben előszeretettel használták fel a kínai és pakisztáni fenyegetés téziséit.

A vizsgált időszakban ugyanakkor az indiai stratégiai pozíció elemzése szerves részét képezte a pakisztáni nukleáris politika, valamint tágabban szemlélve az amerikai fegyverszállítások lehetséges következményeivel foglalkozó prognózisoknak. Tény, hogy Washingtonban – legalábbis a hírszerzés/elemzés szintjén – komolyan foglalkoztak Újdelhi várható reakcióival. Erre szolgál példaként egy 1981. augusztus 20.-ra keltezett rövid CIA memorandum, amely szerint Indira Gandhi kormányfő kifejezetten aggódik a Pakisztánnak eladni tervezett, összesen 40 db F-16-os amerikai vadászgép miatt, melyek – kombinálva a nukleáris fegyverek előállításával - nézete szerint növelik a háborús fenyegetést a térségben.²⁷ Ez utóbbit az indiai fél különösen a nukleáris létesítmények elleni csapásmérő műveletek esélyeinek növekedésével magyarázták. Interpretációját alátámasztotta, hogy Izrael is F-16-osokat használt 1981. június 7-i iraki légitámadásához (ún. „*Opera hadművelet*”).²⁸ Egy másik, átfogóbb elemzés, melyet az amerikai hírszerzőközösség CIA irányítással 1981 szeptemberében állított össze, már kifejezett fenyegetésként írja le a pakisztáni nukleáris fegyverkezést India regionális és globális ambícióira nézve.²⁹ Újdelhi ezért a pakisztáni nukleáris létesítmények elleni megelőző csapásra is rászánhatja magát. (Tehát lényegében ugyanarra, amit ellenfele részéről feltételez.) Az amerikai stratégiák vitán felül képesnek tartották az országot egy ilyen akció végrehajtására. A pakisztáni légierő megerősítését ugyanakkor az afgán háborús események is indokolták. 1986. május 17-én egy pakisztáni F-16-os semmisített meg egy, az ország légtérébe behatoló afgán gépet.³⁰ A hasonló légi összecsapásokra az

²⁶ Request for Review of Draft Paper on the Security Dimension of Non-Proliferation, 20.

²⁷ Warning Report: Nuclear Proliferation, Memorandum for the Director of the CIA, C05092436, 20 August 1981.

²⁸ Az „*Opera*” hadművelet volt a történelem első olyan katonai támadása, melyet egy atomreaktor ellen hajtottak végre.

²⁹ Special National Intelligence Estimate on Indian Reactions to Nuclear Developments in Pakistan, SNIE 31-32/81, C05257123, 21 September 1981., 1.

³⁰ Visit of Prime Minister Junejo of Pakistan, 41.

amerikai elemzők komoly esélyt láttak, különösen a határtérségben működő mudzsahedin kiképzőbázisok miatt. Utóbbiak támogatása kiemelt jelentőséggel bírt a szovjetellenes küzdelem nem hagyományos eszközei között, mind Washington, mind Iszlámábád szemében. Védelmük az afgán és szovjet erők megtorló intézkedéseivel szemben pedig Pakisztán területi és légi szuverenitásának védelmébe volt illeszthető. Az amerikai gyártmányú vadászrepülőgépek pakisztáni rendszerbe állítása tehát az adott időszakban a Szovjetunió feltartóztatását célzó politikát, és nem a dél-ázsiai ország India elleni megerősítését szolgálta. Ez persze nem csillapította újdelhi fenntartásait.

Egy 1981 júniusában napvilágot látott titkos minősítésű tanulmány is bizonyítja, hogy az amerikai külügy már a szóban forgó években számolt egy esetleges pakisztáni kísérleti atomrobbantás lehetőségeivel, illetve ennek potenciális hatásaival.³¹ E opciót erősítette az a megfigyelés is, hogy fokozódnak egy lehetséges földalatti kísérlet előkészületei mindkét országban.³² Iszlámábád részéről egy ilyen lépés valószínűségét fokozta az amerikai elemzők szemében Zia ul-Hakk elnök népszerűtlensége, melyen egy sikeres nukleáris erődemonstrációval javíthatott volna. A beludzsisztáni kísérleti terület kialakításáról az amerikaiak már 1979 óta tudtak, ezt azonban még nem tartották elégséges bizonyítéknak egy *közeljövőbeli* teszteseményre.³³ Végül valóban itt, a Csagaj-hegység gránitszikláiban hozták működésbe az első muszlim atombombát, csaknem húsz évvel később.³⁴

Egy 1982 novemberében született CIA memorandum már jóval pontosabban mérte fel a helyzetet: Megállapítása szerint valószínűtlen, hogy Zia kormánya kísérleti robbantásra szánná rá magát, amíg tart a 3, 2 milliárd dollár értékű amerikai segélyprogram.³⁵ Az Ügynökségnek ebben végül igaza lett.

Az iszlámábádi elit szemében az 1974-es indiai kísérleti robbantással felgyorsult pakisztáni nukleáris fegyverkutatásokat az iráni forradalom és a Szovjetunió afganisztáni inváziója nyomán keletkező regionális instabilitás utólagosan igazolták.³⁶ Maga Zia ul-Hakk elnök és kormányának tagjai ugyanakkor kategorikusan tagadták, hogy akár nukleáris hasadóanyag, akár fegyver előállításán fáradoznának. Miután az Egyesült Királyság titkosszolgálatra felderített egy a szigetországban zajló, berilliumpajzsok beszerzésére irányuló titkos ügyletet, melyet a pakisztáni nukleáris kutatások vezetőjéhez, Abdul Kadír Hánhoz kötődő személyek terveztek, az amerikai diplomácia is mozgásba lendült.

Ennek részeként Ronald Reagan elnök megbízásából Vernon A. Walters nyugalmazott tábornok, az Egyesült Államok utazó nagykövete (ki nem mellesleg korábban a CIA igazgatóhelyettese is volt) 1982 júliusában és októberében több alka-

³¹ DUNN, Lewis A.: *Implications for U.S. Policy of a Pakistani Nuclear Test*, June 11, 1981.

³² Erről bizalmas minősítésű elemzés: *Indian-Pakistani Views on a Nuclear Weapons Option and Potential Repercussions*, Bureau of Intelligence and Research, Report 169-AR, June 25, 1981. 1.

³³ Uo. 5.

³⁴ KERR – NIKITIN: 4.

³⁵ *Risk Assessment of the Sale of the AN/ALR-69 Radar Warning Receiver to Pakistan*, Central Intelligence Agency Memorandum, 426026004, November 8, 1982. 4.

³⁶ Uo. 3.

lommal is tárgyalt a Pakisztáni állammfővel a témáról. Megnyilvánulásai és a pakisztániaknak közvetített üzenetei egyértelművé tették, hogy tudja, tárgyalópartnerei hazudnak neki. Július 4-én lezajlott első találkozójukról készült beszámolójának sokat idézett szavai szerint Zia vagy nem ismeri a tényeket, vagy a „legkiválóbb és leghazafiasabb hazudozó”, akivel valaha találkozott.³⁷ Előbbi lehetőséget gyakorlatilag kizárhatjuk.

A tábornok-elnök felhívta a figyelmet, hogy hazája nem mondott le a nem katonai célú nukleáris program lefolytatásának jogáról, és e jogot az Egyesült Államok is elismerte korábbi tárgyalásaik során. A Walters által elé tárt vádak tekintében ugyanakkor ragaszkodott tagadó álláspontjához, felelemlegetve, hogy az Izlámábádba akkreditált amerikai nagykövet (akkor éppen Robert I. Spiers) mindenről informálódhat, ami Pakisztánban történik, és ő maga személyesen is tisztában van azzal, hogy semmi sem maradhat rejtve a CIA előtt, miközben hazája számára rendkívül fontosak az amerikai segíélyek.³⁸

1982. október 17-én Zia ul-Hakk elnök – az érintett beszámolója szerint – a közvetkező üzenetet bírta az őt ismét felkereső Walters nagykövetre: „Walters tábornok, én egy becsületes ember vagyok... Arra kérem önt, hogy mondja el az elnökének, becsületszavamat adom rá, mint Pakisztán elnöke és mint katona, hogy nem fejleszték, és nem fogok fejleszteni nukleáris eszközt, vagy fegyvert.”³⁹

Az amerikai fél meghazudtolásának – minthogy megtévesztése a lényegét tekintve aligha volt lehetséges – törekvése a fenti epizódokat követő években is fennmaradt.

Mindennek tudatában az amerikai hírszerzőközösség berkeiben uralkodó vélemény egy 1982 novemberében George P. Shultz Külügyminisztériumától az elnöknek küldött memorandum szerint az volt, hogy amennyiben a pakisztáni diktátornak választania kellene az amerikai segíélyek és a nukleáris fegyverkezési program között, az utóbbit választaná.⁴⁰ Ugyanakkor azt is sejteni vélték, hogy Zia nem hiszi, hogy szembesülnie kellene egy ilyen választási kényszerrel, ezért tovább folytatja a kétarcú játékot.

Erre bátorította az is, hogy az amerikai politika tüntetőleg nem vett tudomást az izraeli nukleáris programról, mely semmiféle anomáliát nem okozott a két ország szövetségében, és persze a Tel Avivnak szánt amerikai segíélyek folyósításában sem.⁴¹ Az Egyesült Államok az 1960-as évek óta tudott az izraeli atomhatalmi törekvésekről,

---

³⁷ My first meeting with President Zia, U.S. Embassy Pakistan cable 10239, 5 July 1982. 4.

³⁸ SPIERS, Robert I.: *Pakistan Nuclear Issue: Meeting with President Zia, U.S. Embassy Pakistan cable 15696*, October 17, 1982. 2-3.

³⁹ Pakistan Nuclear Issue: Meeting with President Zia, From Ambassador Walters, State Department cable 299499, October 17, 1982. 1.

⁴⁰ How Do We Make Use of the Zia Visit to Protect Our Strategic Interests In the Face of Pakistan's Nuclear Weapons Activities, Memorandum for the President, SS8236566, November 26, 1982. 3.

⁴¹ Uo. Izrael állam nukleáris fegyverkezése Mordechai Vanunu a Negev Nukleáris Kutatóközpont egyik technikusá által 1986-ban kiszivároztatott bizonyítékok nyomán vált széles körben ismertté a világ közvéleménye számára, az egyes országok hírszerző szervei azonban már korábban rendelkeztek információkkal erről.

az amerikai stratégák azonban ezt jórészt létszükségletként ismerték el.⁴²

Mint láthattuk tehát, az amerikai stratégiai tervezésnek meglehetősen jó információi voltak a pakisztáni nukleáris fegyverkutatások tényéről és állapotáról, valamint lényegében átláttak az iszlámábádi kormányzat figyelemelterelő megnyilvánulásain is. A „*muszlim atombomba*” valamikori megszületését azonban közel sem tartották akkora problémának, mely akadályozhatná az USA adott dél-ázsiai – és ide kötvé az egész tágabb térséggel kapcsolatos - stratégiai érdekeinek megóvását a vélt, vagy valós szovjet törekvésekkel szemben. Továbbra is megfigyelhető ugyanakkor a folyamat közel-keleti stratégiai összefüggésekben való értékelése is. Izrael említett 1981-es légitámadása az iraki Osirak nukleáris kutatóreaktor ellen amerikai elemzők szerint több arab országban azt a konklúziót szülhette, hogy Pakisztán - sokkal védehetőbb terület lévén e szempontból – támogathatóbb, mint az iszlám világ első atomhatalma.⁴³ E megállapítás érdekességét az adja, hogy valóban létezett a törekvés arra, hogy az Iszlám Köztársaság nukleáris programját egyfajta muszlim nemzetköziség dimenziójába helyezték. Eszerint az Iszlám Világ egyetlen országa sem rendelkezik atomfegyverrel, ami nagyban gyengíti ezen államok biztonsági és világpolitikai pozícióit. Pakisztán erre hivatkozva felkeresett néhány közel-keleti kormányt annak érdekében, hogy külső anyagi támogatást szerezzen a kutatásokhoz.⁴⁴ A megkeresett országok között Irán, Líbia és Szaúd-Arábia is ott volt. Pakisztán végül kapott is némi pénzügyi támogatást az Öböltérség államain keresztül, melynek pontos részletei máig nem ismertek, értékét azonban több millió dollárra becsülik.⁴⁵

Egy 1984-es tanulmányban ugyanakkor – jó érzéssel - az INR elemzői arra is rámutatnak, hogy a szankciókkal lényegében csak azt lehet elérni, hogy tovább fokozódik India függősége a Szovjetuniótól, Pakisztáné pedig a Kínai Népköztársaságtól.⁴⁶ Eszerint a szankciópolitikával nem lehet érdemben megakadályozni a dél-ázsiai hatalmak nukleáris fegyverkezését, csak némiképpen lelassítani lehet azt, természetesen komoly politikai áldozatok árán, egy az amerikai stratégiai építkezés szempontjából amúgy is kényes időszakban. A tanulmány helyesen állapította meg, hogy a nukleáris fegyver megszerzése Pakisztán esetében nem csökkenti a konvencionális fegyverzet iránti igényt, mellyel jórészt az Egyesült Államok látta el.⁴⁷ Attól tehát aligha kell tartani, hogy a muszlim atombomba birtoklásával jelentősen csökkenne az amerikai szövetség értéke a dél-ázsiai ország szemében. Ez

---

⁴² Izrael egyes adatok szerint már az 1967-es háború idején rendelkezhetett működőképes nukleáris robbanóeszközökkel jóm kippúri háború idején pedig már az alkalmazásuk is felmerült. Minderről ld.: FARR, Warner D.: *The Third Temple's Holy of Holies: Israel's Nuclear Weapons*, The Counterproliferation Papers, Future Warfare Series No. 2, Alabama, 1999. 9-14.

⁴³ Indian-Pakistani Views on a Nuclear Weapons Option and Potential Repercussions, 9.

⁴⁴ WEISSMAN, Steve – KROSNEY, Herbert: *The Islamic Bomb: The Nuclear Threat to Israel and Middle East*, Times Books, New York, 1981. 60-65.

⁴⁵ SHAIKH, Farzana: *Pakistan's Nuclear Bomb: Beyond the Non-proliferation Regime*, International Affairs, Vol. 78, No.1, (January) 2002. 29-48., 33.

⁴⁶ India-Pakistan: Pressures for Nuclear Proliferation, Bureau of Intelligence and Research, Policy Assessments, Report 778-AR, February 10, 1984. 4.

⁴⁷ India-Pakistan: Pressures for Nuclear Proliferation, Bureau of Intelligence and Research, Policy Assessments, Report 778-AR, February 10, 1984. 5.

egyben azt is jelenti, hogy az adott időszakban a stratégiai elrettentő képesség esetleges pakisztáni megszerzésével sem lehetetlenedik el az USA helyi érdekeinek képviselete. Az anyag ugyanakkor optimistán ítélte meg a dél-ázsiai nukleáris proliferáció kilátásait, melyet nem tartott elkerülhetetlennek.⁴⁸

Ez év májusában az Egyesült Államok nem hivatalos formában tájékoztatta Yaqub Khan pakisztáni külügyminisztert, miszerint az USA köteles lenne megszüntetni a biztonszági támogatást, amennyiben Pakisztán nukleáris eszközt szerel össze, vagy tesztel, hasonló eszköz előállítására alkalmas technológiával kereskedik, illetve megsérti az újrahasznosítással kapcsolatos nemzetközi ellenőrzési rendszert.⁴⁹ A kritikus terület az urándúsítás kérdése volt, e tekintetben az öt százalékos dúsítottságot tekintette az amerikai fél annak a határpontnak, melytől már egyértelmű a pakisztániak rosszhiszemű magatartása. Zia ígértet tett arra, hogy nem lépi át ezt a határt. Megszegte a szavát, és ezt természetesen az amerikaiak is tudták.

1986-ban, a Pakisztánnak szánt segélyek kongresszusi jóváhagyásának 1987 szeptemberében (a korábban említett hatéves segélyprogram kifutásával) esedékes megújítására készülve az amerikai kormányzati szakértők újfent mérlegelték a Washington többszöri jelzése ellenére is egyértelműen folytatódó pakisztáni nukleáris fegyverkutatások lehetséges hatását a két állam együttműködésére és az amerikai kormányzat hitelességére nézve. Egy ez év júniusában, az Egyesült Államok Fegyverzetellenőrzési és Leszerelési Ügynökségének berkeiben született memorandum megállapítja, hogy a szóbeli diplomáciai ráhatásra tett kísérletek lényegében kudarcot vallottak, nem győzték meg Iszlámábádot a tevékenységének beszüntetéséről, és ez alááshatja a Fehér Ház hitelességét a kérdésben, valamint a Kongresszus támogatását a segélyezés folytatásához.⁵⁰ Utóbbiak azért váltak fontos belpolitikai szemponttá, mert a támogatások folyósításához Reagannak 1985-től (az ún. Pressler módosítás értelmében) évente kellett biztosítania a Kongresszust arról, hogy a segélyezett ország nem törekszik atomhatalommá válni, és a támogatások a jövőre nézve is csökkentik ennek az esélyét. A valóság ennek éppen az ellenkezője volt.

Bár a memorandum szerzője elismeri, hogy az erőteljesebb fellépés a pakisztáni kormánnyal szemben komoly kockázatokat rejtene magában az Egyesült Államok afganisztáni érdekeire nézve, javaslatot tesz arra, hogy ezt célzott nyomásgyakorlással minimalizálják. Ezek a kockázatok ugyanis jóval alacsonyabbak annál, mint amit a tétlenség idézne fel, tovább bátorítva Iszlámábád hazug kommunikációját a témával kapcsolatban. Arra ugyanakkor lát esélyt, hogy Zia kormánya visszavonul az ügyben, egyrészt mert már rendelkezik néhány atomfegyver előállításához szükséges dúsított uránnal, másrészt, mert az amerikai fegyverreladások komoly stratégiai előnyt jelentenek számára. Az FLÜ javaslata tehát, hogy az elnök közölje a pakisztáni kormányfóval 1986 júliusában esedékes tárgyalásain, hogy felülvizsgálatot rendelt el a Pakisz-

---

⁴⁸ Uo. 5.

⁴⁹ ADELMAN, Kenneth L.: *Pakistan's Nuclear Weapons Program and US Security Assistance, Memorandum for the Assistant to the President for National Security Affairs*, United States Arms Control and Disarmament Agency, June 16, 1986. 1.

⁵⁰ ADELMAN: 2.

tán-politika kapcsán arra az esetre, ha folytatódik a fegyveralapanyag előállítás. E felülvizsgálat eredményének függvényében leállíthat minden közös programot, beleértve a fegyverszállításokat is.⁵¹ Washington számára ugyanakkor érzékeny tárgyalási helyzetet teremtett, hogy a hatékonyabb nyomásgyakorlással párhuzamosan támogatni is akarta az 1985-ban felállt, az alkotmányosság helyreállítása felé tapogatódzó pakisztáni kormányt, és annak vezetőjét, Muhammad Khan Junejo-t. A nukleáris fegyverkezés mindennek ellenére elsődleges problémává nőtte ki magát, így az 1988-ban indítandó segélyprogram felfüggesztésének óvatos kilátásba helyezését a Külügyminisztérium is javasolta Reagan számára.⁵² Az amerikaiak ugyanakkor nem a pakisztáni nukleáris program teljes leállítását akarták elérni, mindössze a korlátozását. Magához a programhoz ugyanis nem lehetett vitatni Iszlámábád jogát anélkül, hogy nyilvánosan lelepleznék a fegyvercélú kutatásokat – ezzel együtt pedig az amerikai kormányzat ehhez kapcsolódó korábbi mellébeszélését -, és szinte védhetetlen helyzetbe hozták a két állam szövetségét. Junejo konstruktív tárgyalópartnernek mutatkozott, és – egyebek mellett - újfent megerősítette, hogy Pakisztán nem dúsit 5%-osnál nagyobb tisztaságú uránt.⁵³ Ez persze már aligha szolgálhatott többet, mint a nyilvános körök megnyugtatótását.

Az amerikaiak mozgásterét persze az afganisztáni háború „napi” fejleményei is meghatározták. Egy 1987-ben készített külügyminisztériumi akcióterv egy logikai keretben értékeli Pakisztán nukleáris aktivitásának és általános biztonsági helyzetének problémaköreit.⁵⁴ Nem meglepő, hiszen az évben fokozódó afganisztáni szovjet katonai nyomás és a Pakisztán biztonsági helyzetével kapcsolatban ennek következtében megnövekedett aggodalmak, újfent rávilágítottak a katonai segítség fontosságára. Mindez annak ellenére igaz, hogy amerikai elemzők korszakunkban alapvetően jó véleménnyel voltak a pakisztáni fegyveres erők felkészültségéről.⁵⁵ A szovjet fenyegetésre tehát a nukleáris kérdéssel párhuzamosan kellett választ találni. A különböző létesítmények ellenőrzését Washingtonban nem tartották kielégítő biztosítéknak, az Iszlámábádban fokozódó idegesség ugyanakkor jó alapot nyújtott a differenciált politikai nyomásgyakorlásra. Ennek részét képezte volna a hatékonyabb légtérelőrzéshez/légvédelemhez szükséges eszközök felajánlása a pakisztániak számára, valamint az Indiát és Pakisztánt is magába foglaló diplomáciai folyamat a két ország közötti bizalom erősítése érdekében, mellyel csökkentették volna Dél-Ázsia nuklearizációjának kockázatát. Előbbit annak ellenére javasolták, hogy a CIA arra is figyelmeztetett, ezek technológiája Pakisztánon keresztül jó eséllyel kínai kézbe juthat,⁵⁶ utóbbi pedig végső soron illúzióknak bizo-

---

⁵¹ ADELMAN: 3.

⁵² Briefing the President for his meeting with Pakistan Prime Minister Mohammad Khan Junejo, Briefing Memorandum, IN: *Visit of Prime Minister Junejo of Pakistan*, Briefing Book, 28-29.

⁵³ Visit of Pakistan PriMin Mohammad Khan Junejo to Washington – 15-18 July 1986. State Department cable 229696, 5.

⁵⁴ Action Plan on Pakistan Nuclear and Security Problems, United States Department of State, April 9, 1987.

⁵⁵ Pakistan and the US: Seeking Ways to Improve Relations, 1.

⁵⁶ Ld.: Risk Assessment of the Sale of the AN/ALR-69 69 Radar Warning Receiver to Pakistan, 2.

nyult. Gyökeres változást a Dél-Ázsia biztonsági helyzetéhez való amerikai hozzáállás tekintetében csak a nemzetközi küzdőtér drasztikus átstrukturálódása hozott.

Eldőlt dilemmák

Zia álláspontja az 1987-es akcióterv bevezetője szerint továbbra is az volt, hogy Pakisztánnak nem áll szándékában atomfegyverre szert tenni, noha azt elismerte, hogy az ország rendelkezik az ehhez szükséges technikai képességekkel.⁵⁷ Utóbbi esetben nem túlzott: 1986 júliusában a Carnegie Task Force jelentése szerint Pakisztán már elegendő alpanyaggal rendelkezett évente 1-4 db nukleáris robbanóeszköz előállításához. Jóllehet, a nukleáris képességeket demonstráló „Chagai” földalatti kísérleti robbantásokra csak 1998. május 28-30-án, a hasonló indiai lépésre válaszul került sor, a nyolcvanas évek derekától eddig terjedő időszakot már „de facto” nukleáris periódusnak tekinthetjük.⁵⁸ Összegezve tehát, a szóban forgó évtizedben az Egyesült Államoknak végső soron csak azt sikerült elérnie, hogy Pakisztán ne lépjen fel nyíltan atomhatalomként.

A Szovjetunió afganisztáni kivonulását és a hidegháborús szembenállás megszűnését követően Washington szemében a „frontország” éppen olyan gyorsan értékelődött le, mint ahogy korábban nélkülözhetetlenné vált. Mi sem bizonyította ezt beszédesebben, mint hogy – miután az elnök nem adta meg a nukleáris fegyverkezéssel kapcsolatos korábban említett biztosítékot - 1990 októberével az USA beszüntette Pakisztán katonai segélyezését, megtörve az 1988-tól indult támogatási periódust. A nyugati támogatások kiapadása és külpolitikai mozgásterének beszűkülése természetesen tovább fokozta az iszlám köztársaság fenyegetettség érzetét. Bár a nukleáris erődemonstrációra régóta készen állt minden,⁵⁹ a kritikus lökést India atomhatalmi ambícióinak demonstrációja adta meg.

Az 1998-as nukleáris kísérletekre az USA - mind India, mind Pakisztán esetében – rövid életű kereskedelmi és politikai szankciókkal válaszolt. Bár az amerikai politikai közvélemény ezt igényelte, az előzmények tükrében e magatartás erősen hiteltelennek, a non-prolifерációs célok szempontjából pedig már szinte teljesen feleslegesnek volt tekinthető. Más okból ugyan, de gyengítésük már 1998 nyarán megkezdődött. A 2001. szeptember 11-i – az addig érvényes doktrínák szintjén valóban történelmi jelentőségű változásokat provokáló - amerikai terrortámadások nyomán pedig Washington kész volt (ismét) újraértékelni az amerikai-pakisztáni katonai szövetséget, visszatérve a két ország kapcsolatainak sajátos ciklikusságához. Bár ez nem vezetett a muszlim állam nagyhatalomként való elismeréséhez, sem nukleáris fegyverkezésének aktív nyugati támogatásához, annak feladása a 21. század elején már nem volt téma a felek között.

---

⁵⁷ Action Plan on Pakistan Nuclear and Security Problems, 2.

⁵⁸ LAVOY, Peter R. – KHAN, Feroz Hassan: *Rogue or Responsible Nuclear Power? - Making Sense of Pakistan's Nuclear Practices*, Strategic Insights, Vol 3. Issue 2. February, 2004.

⁵⁹ Az 1998. május 11-13-i indiai kísérleti nukleáris robbantásokat mindössze 15 nappal, május 28-án követte a hasonló pakisztáni lépés.